

Åkra - Hop

Gamle Åkratunet

Utgangspunktet for kulturstien nordfra; gamle Åkratunet, tilhører trolig den gamle Åkragården (mellom Røysane og gamle Åkra kirke), som kan spores tilbake til tidlig vikingtid. Det har stått en kirke på stedet siden 1301, og det var vanlig at middelalderkirkene ble plassert i tunet på det sentrale gårdene. De tre bautasteinene som i dag står utenfor Karmøy kulturhus på Åkra, ble opprinnelig reist i Åkratunet over en høvdinggrav, eller for å markere et tingsted eller kultsted. Gården Åkra var sentrum for Åkra sogn, og var største gården på Karmøy. På 1800-tallet var bruket på 6000-7000 mål, og har sannsynligvis vært enda større.

Kirkene på Åkra

I 1301 nevnes kirka på Åkra i et dokument fra et besøk av Stavangerbiskopen Arne. Dette er første gang denne kirka nevnes i en skriftlig kilde, og dermed vet vi med sikkerhet at det har vært kirke på Åkra i minst 700 år. I begynnelsen av 1660 årene vet vi at en kirke som trolig var fra tida før 1350 ble revet. I kirkeregnskapene mellom 1620-60 er det flere steder ført opp utgifter til reparasjoner av svalganger. Vi tror derfor at det en gang i høymiddelalderen ble reist en stavkirke på stedet, kanskje på samme tid som stavkirka på Torvastad.

Båtgravene

De viktigste fortidsminnene på Åkra er båtgravene på Mosbron. De ble oppdaget på begynnelsen av 1900-tallet, men er dessverre borte i dag. Stedet de var på er like sør for Åkra ungdomskole. Det ble funnet beinrester fra en kvinne og en mann, samt heste- og hundebein. Gravene stammer fra 800 e.Kr. og ligger på toppen av naturlige hauger, godt synlige i det flate terrenget. Båtgraver blir ofte forbundet med fruktbarhetsgudene Njord, Frøy eller Frøya.

Sjøormen

Det går en historie fra 1800-talet om to menn fra Sør-Håland som lå og fisket like vest for strendene. Anders Eliassen var losmann, og var ute i robåt sammen med en nabo. De ble overrasket av en veldig sjøorm med hode og man som på en hest, og uhyret kom mot dem. De to reddet seg såvidt i land etter å ha sprengrodd seg nærmest fra sans og samling. Også andre som hadde vært utpå, hadde sett den samme ormen.

Kulturstien fortsetter langs Nedre Liknes, og like vest for stien ved Kleivane står det gamle steinnaustet fra 1890.

Stava og Ferkingstad

Gården Stava har fått navnet etter fjellknausen nær gården, som kan minne om en stav. Bortsett fra de to bautasteinene "Skjoldmøyane", er det store fornminnefeltet på Stavaslettene med gravhauger, bautasteiner og en stor nausttuft nå nesten borte. Det har trolig vært bosetning her siden eldre jernalder.

Sør for Stava ligger gården Ferkingstad, med en rekke fornminner og gjenstandsfunn fra jernalderen, og er av de beste, største og eldste gårdene på Vest-Karmøy. Navnet skal ifølge tradisjonen stamme fra sjøkongen Ferking.

Sjøkongen og sagnene

Sagnene fra 600-tallet rundt den mektige kong Ferking lever fortsatt i beste velgående. Den hedenske kongen bygde en gruppe med store steinhus øst for Stavasanden, et anlegg som dekket et område på 3600 kvadratmeter og ble kalt for Kongsborgen.

Gildesalen var så stor at 500 menn kunne danse samtidig rundt gullkalven, kong Ferking's guddom. Han bygde seg også store naust ved sjøen, men de største ble bygd av sønnen hans, Fartegn - og ligger ved Hopsvannet.

Det hendte ofte at kongen og hans menn overfalt kornlaster som gikk langs kysten med båt. Han gikk som regel alltid seirende ut av strid, sjøkongen. Sagnet forteller at kong Ferking stadig lå i strid med kongen på Avaldsnes, Augvald. De to kivet om hvem av dem som skulle ha herredømme over Karmøy.

Det siste og største slaget mellom de to kongene sto på Stavaslettene. Augvald kom dit med mange menn, men hadde også to av døtrene sine med. De var skjoldmøyer og kjempet med faren i strid. Dette slaget ble skjebnesvangert for kong Augvald, og da kongsdøtrene ble vitne til at faren ble drept, brøt de ut i ville hyl, hoppet i elva og druknet seg. Siden ble de gravlagt på Stavasletta og to bautaer ble reist:

"Skjoldmøyane". Disse står her fortsatt, like øst for Bådsvika, et par steinkast fra sjøkanten.

Ingen vet hvordan kong Ferking døde, og det er usikkert hvor han ble gravlagt, men folk har tenkt seg at han ligger i den største gravrøysa på Kvilhaug. Dessverre har intensivt jordbruk og folk som har vært uvitende om fornminners historiske verdi ført til at mange gamle spor på Kvilhaug er slettet for alltid.

Det fortelles at kong Ferking gravde ned gullkalven sin et hemmelig sted her ute ved Stavasanden før han døde "i en spiss vinkel mellom Skjoldmøyane, Stavaklubben og Fløskjær"...

Stavasanden er en rest av en sandslette som opprinnelig rakk flere hundre meter innover land.

Gamle Ferkingstad Kirke

Når den første kirka ble reist på Ferkingstad er vanskelig å si. Men vi vet at presten Mads var i Ferkingstad kirke i 1563. Hvor gammel kirka var da, vet vi ikke. Det fins også dokumentasjon på at det ble bygd ei lita kirke i 1635-55 og at materialet til denne kirka kom fra ei eldre kirke. Den lille kirka var om lag 7,5 m lang og 4,4 m bred. I 1820 ble det bygd ei ny kirke som var 18,5 m lang og 8,8 m bred. Denne var i bruk i 33 år, da den nye på Kvilhaug ble bygd. Fremdeles er det steiner på kirkegården som markerer grunnmuren til den gamle kirka.

Middelalderkirkegård

Et par hundre meter fra Ferkingstad havn, like ved Himmelsberg, står fremdeles kirkegårdsmuren fra middelalderen. Her sto den gamle kirka inntil 1853. På denne kirkegården antar en at det har vært kristen gravlegging før svartedauen, ca. 1350, kanskje allerede på 1100 tallet.

Monumentet kisten og korset

(Her skal det inn litt informasjon).

De gamle naustene på Hop

De er imponerende på flere måter, de svært gamle nausttuftene på Hop, like sør for Ferkingstad havn. Arkeologer mener at kan se spor av naust her helt tilbake til romertid (ca. 160 e. Kr.). Naustene er 30 m og 26 m lange, og begge er 6-7 meter brede, noe som vitner om at herrefolket hadde store båter.

Hop betyr smal, innelukket vik, og beskriver terrenget der naustene ligger: skjermet fra storhavet av bergnabber i vest. Havnivået var en meter høyere da naustene ble bygd, og ligger derfor i dag et stykke innpå land ved Hopsvannet.

Her slutter kulturvandringen - som i juni hvert år er åstedet for Ferkingstad-marsjen. Men stien ligger her året rundt og egner seg flott til f.eks. familietur en godværssøndag.

av Heidi E. Lindaas